

„If you eat you're in.“ Jeden ze záhonů, o který pečují místní dobrovolníci z *Incredible Edible*. Na druhé straně je vyčleněna plocha pro pěstování bylinek a cedule s instrukcemi, jak s bylinkami nakládat. (Manchester, VB)

V okrajových částech Lisabonu najdeme takových svépomocně obhospodařovaných neformálních zahrádek nespočetné množství. Před panelovými domy, na úbočí kopců, na úzkých pozemcích podél cest, u parkovišť i u kostela. Spolu s nově městem zakládanými zahrádkovými osadami i více či méně neoficiálními komunitními zahradami utvářejí bohatou mozaiku prostoru městského zahrádkářství ve městě hluboce postiženém ekonomickou krizí roku 2008.

A tak jen kousek dál směrem k panelovým domům, kde bydlí pán s motykou, se rozkládá zahrádková osada založená městem, která se pozná podle upravených, veřejně přístupných cestiček mezi oplocenými zahrádkami. Ještě dál stojí před zahrádkou zkrášlující nezastavěnou parcelu mezi staršími činžovními domy cedule s modře vyvedeným nápisem: „zem nás miluje a žije v nás“. A ještě o kus dál má starší paní vyloženou ve dveřích zeleninu k prodeji ze zahrádky na místě po zbořeném domě. Ekonomická nutnost, volný čas, touha tvořit a pěstovat, vztah k přírodě, místu, sousedství i komunitě, to všechno a mnohem víc jsou motivace, které se propisují prostřednictvím aktivit zahrádkářství do městského prostoru, spoluutvářejí a proměňují jej.

Jiné formy městského zahrádkářství a „právo na město“

K rumišti, kde starší zástavba přechází v sídliště, jde od panelových domů postarší pán s motykou. Přelézá nízké zídky postavené z kamenů pocházejících pravděpodobně z rozbořeného staršího domu opodál. Když se sehne a začíná okopávat a plít, ukáže se, že části rumiště, ohraničené kameny, představují dlouhé úzké zahrádky.

Jak ukazuje příklad z Lisabonu, městské zahrádkářství může nabývat různorodých forem. Nejběžnější, ve smyslu toho, co si asi představíme, jsou přídavné zahrady nebo zahrádky v zahrádkových osadách. I u nás se setkáme s partyzánským (tzv. guerilla) zahradničením, které lidé provozují pro zábavu a dobrodružství, stejně jako za účelem zkrášlit okolí a něco vypěstovat. Komunitní zahrady, jež ale na rozdíl třeba od zmíněného Lisabonu vznikají spíše oficiální cestou jako prostory pěstování, ale i sdílení, s akcemi osazujícími veřejná prostranství prostřednictvím tzv. seed bombs, nebo třeba se stále populárnějším pouličním zahrádkářstvím zkrášlujícím rabátka stromů.

Co tyto příklady naznačují, je skutečnost, že v pozadí aktivit městského zahrádkářství kromě samotného nakládání s přírodou najdeme i jakýsi nárok na městské prostory. Městské zahrádkářství ve svých nejrůznějších formách, zejména těch méně institucionalizovaných, často spočívá v přivlastňování si městského prostoru prostřednictvím sázení, pěstování, kultivace městské přírody a péče o ni, a to různým způsobem a s různou intenzitou, vytrvalostí i zájmem. Řada odborných studií dává toto přivlastňování prostoru prostřednictvím zahrádkářství do přímé souvislosti s tzv. „právem na město“, představou – ať již nepřímou pocítovanou, nebo přímo vyjádřenou – že město představuje společně sdílený statek, na kterém jsme všichni účastní už tím, že v něm žijeme, a jde tedy o společně utvářený prostor, do kterého máme všichni právo zasahovat, třeba prostřednictvím osázení rabátek stromů v ulicích nebo využitím prázdných parcel a zbytkových ploch k pěstování a setkávání. Jeden z příkladů takto orientované formy městského zahrádkářství představuje třeba iniciativa *Incredible Edible* (jejíž název by se dal přeložit jako *Neuvěřitelné a jedlé*), která je v současnosti velmi populární ve Velké Británii. První neuvěřitelně jedlý projekt vznikl v roce 2008 v městečku Todmorden v západ-

ním Yorkshire jako iniciativa, která měla a stále má za cíl „utvářet laskavou, sebejistou a propojenou komunitu“ prostřednictvím pěstování jedlých plodin ve městě, jako „radikální utváření komunity bez placených zaměstnanců, bez nemovitostí a veřejného financování“. Pod heslem „kdo jí – míněno volně dostupné výpěstky – ten patří k nám“, se Neuvěřitelné a jedlé projekty záhy rozšířily po celé Británii, kde nyní síť *Incredible Edible Network* sdružuje přes stovku projektů, i po celém světě, kde jich je již na tisíce.

Jak takový projekt neuvěřitelného a jedlého budování místního společenství vypadá? Při procházce městem, třeba v Manchesteru, byste si ho ani nemuseli všimnout. Tu narazíte mezi domy na obří truhlík osázený ředkvičkami, nebo si všimnete, že za zídkou vymežující konec ulice rostou mimo jiné i cukety. Dobrovolníci *Incredible Edible* utvářejí a osazují zeleninové a bylinkové záhonky a pečují o ovocné stromy, občas, jako na zplavně louce kdesi na okraji Manchesteru, vysázejí i ovocný sad. Nepěstují však pro sebe – výpěstky si z truhlíků a květináčů může sklídit kdokoli, kdo zrovna potřebuje. Když vám dojde bazalka, stačí jen vyběhnout na ulici. Setkávání nad záhonky, ale také pořádání řady dalších akcí, jako jsou procházky, kurzy, dětské a další dny, které se všechny točí kolem jídla, pěstování a zdravého, přírodě blízkého životního stylu, mají napomoci utvářet a posilovat přátelská sousedství. Popularita takových aktivit, stejně jako různorodost podob městského zahrádkářství ukazují, že lidé mají často chuť vzít odpovědnost za město, městský prostor a to, jak dobře se v něm žije nejen jim, ale i ostatním, do vlastních rukou. Uplatnit právo na město nemusí být nijak složité. Někdy stačí jen někde něco vyplít a osázet.

Petr Gibas
Foto autor
Sociologický ústav
Akademie věd ČR, v.v.i.

